

Ürdün 2015

Ünal Tüysüz

[Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Enstitüsü]

Özet

Bu çalışmada 2015 yılında Ürdün'de öne çıkan gelişmeler incelenmiştir. Ürdün IŞİD'in Ortadoğu'da yarattığı durumdan fazlasıyla etkilenmiştir. 2015 yılı Ürdün için güvenlik sorunlarıyla başlamış ve diplomatik görüşmelerin yoğun olduğu bir yıl olarak geçmiştir. Bu çalışmada öncelikle Ürdün'de yaşanan iç gelişmelerden bahsedilmiş, sonrasında Ürdün'ün dış politika gelişmeleri, Türkiye ile ilişkiler ve ekonomik gelişmeler ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ürdün | İç Gelişmeler | Dış Gelişmeler | Türkiye ile ilişkiler

Jordan 2015

Abstract

In this study, prevailing developments in Jordan during 2015 are matter of analysis. Jordan is deeply affected by the situation that ISIS created in the Middle East. 2015 started with security problems for Jordan and it passed being an intense year with diplomatic talks. In this study, particularly internal developments that happened in Jordan are examined. Secondly, foreign policy aspects such as relations with Turkey and economic ties with other countries are considered.

Keywords: Jordan ■ Internal Developments ■ External Developments ■ Relations with Turkey

Giriş

2015 yılı Ürdün için bölgesel gelişmelerin etkisi altında geçmiştir denilebilir. IŞİD, İsrail-Filistin gerginliği ve mülteci sorunu gibi konular iç ve dış gelişmeleri etkileyen faktörlerdir. Bu faktörler Ürdün'ün özellikle dış politikada yoğun bir sene geçirmesine sebep olmuştur. Çalışmamızda öncelikle Ürdün'de yaşanan iç gelişmeler aktarılmış, sonrasında da dış gelişmeler, Türkiye ile ilişkiler ve ekonomik gelişmeler kronolojik olarak anlatılmıştır.

İç Gelişmeler

IŞİD'e karşı koalisyonun düzenlediği hava saldırılarını kapsamında yaptığı görev esnasında Ürdün Hava Kuvvetlerine ait F-16 savaş uçağı Suriye'nin Rakka kentinde düşmüştü. Uçağın pilotu Muaz Kesasibe fırlatma koltuğu sayesinde kurtulmuş ancak IŞİD'e esir düşmüştü. IŞİD, internet üzerinden yayınladığı videoda, Ürdün'de tutuklu bulunan kadın terörist Sacide Rişavi'nin serbest kalmaması halinde rehin tuttukları Japon gazeteci Kenji Goto* ve Ürdünlü askeri jet pilotu Muaz Kesasibe'yi 24 saat içinde öldüreceklerini duyurdu.¹ IŞİD'in elinde esir bulunan pilot Muaz'ın aşireti Cumhurbaşkanlığı ve istihbarat dairesinin önünde eylem yaparken, hükümetten Muaz'ı kurtarmak için hızlı hareket edilmesini istemişlerdir. Göstericiler Muaz kurtuluncaya kadar eylemlerine devam edeceklerini söylerken, yetkililer göstericilere gelişmeler

* Serbest gazeteci olarak çalışan Japonya vatandaşı Kenji Goto Suriye'de IŞİD tarafından kaçırılmış ve Ürdün'de tutuklu bulunan Sacide Rişavi'nin serbest bırakılması için takasta kullanılmak istenmiştir. Japon hükümetinden Rişavi'nin serbest bırakılması için Ürdün'e baskı yapmasını isteyen IŞİD, Japonya'yı Irak ve Suriye'de IŞİD'e karşı yapılan koalisyon operasyonlarını desteklemekle suçlamış ve Goto'nun infaz edildiği görüntüleri yayınlamıştır.

hakkında bilgi vermiştir.² Ürdün Kralı II. Abdullah, protesto gösterisi sonrası Kesasibe ailesine yönelik Muaz'ın hayatının güvende olacağı taahhüdünde bulundu.³

Ürdün Hükümet Sözcüsü Muhammed Mumini, İŞİD'in Sacide Rişavi'nin serbest bırakılması yönündeki talebinin kabul edildiğini ancak pilot Muaz Kesasibe'nin hayatta olduğuna dair bir kanıt olmadığını, bununla ilgili garanti istediklerini söyledi.⁴ 31 Ocak'ta Japon gazetecinin İŞİD tarafından katledildiği görüntülerin yayınlanmasının ardından Ürdün, gazeteci Kenji Goto'nun öldürülmesini kınarken, Mumini, pilotu kast ederek "Oğlumuz ve kahramanımız karşılığında, hükümlü Rişavi'yi teslim etmeye hala hazırız" dedi.⁵ Ürdün'ün rehine değişimine hazır olduğunu duyurduğu pilot Muaz Kesasibe'nin İŞİD militanları tarafından diri diri yakıldığı görüntüleri internette yayımlandı. Muaz Kesasibe, ABD öncülüğünde müttefik ülkelerle İŞİD'de karşı düzenlenen operasyonlarda hayatını kaybeden ilk asker oldu.⁶

Muaz Kesasibe'nin İŞİD tarafından yakılarak öldürülmesiyle birlikte, ülkelerinin İŞİD karşıtı koalisyonunda yer alması konusunda Ürdün halkı arasındaki görüş ayrılığı derinleşti. Pilotun ölüm haberi üzerine başkent Amman ve pilotun memleketi Karak'ta bir araya gelen protestocular, Ürdün'ün bedelinin giderek ağırlaştığını düşündükleri savaşta yer almasına karşı çıktı. "Bizim koalisyonunda işimiz yok. Bu Amerika'nın işi." diyen bir göstericinin bu sözleri kalabalığı ateşlerken bir diğer gösterici ise şunları söyledi: "Ölümden de teröristlerden de korkmuyoruz. Krallığa bağlıyız." Olayın ardından ABD'de bulunan Kral II. Abdullah ziyaretini yarıda kesip ülkesine döndü. Televizyonda yaptığı halka sesleniş konuşmasında Ürdünlüleri birlik olmaya davet eden Kral şunları söyledi: "Zor dönemlerde cesaretimizi göstermek için bir arada durmak kadın erkek, tüm Ürdünlülerin görevidir. Ancak bu şekilde güçlü kalabiliriz."⁷

İŞİD'in, Kesasibe'yi öldürmesinin ardından Ürdün Hükümet Sözcüsü Muhammed Mumini örgütün pilot Kesasibe karşılığında salıverilmesini istediği Rişavi ile "Ebu Huzeyfe" lakaplı Kerbuli'nin, Ürdün Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin kararı doğrultusunda sabaha karşı idam edildiğini kaydetti.⁸

Kesasibe'nin infaz görüntülerinin yayınlanmasının ardından Kral II. Abdullah, Washington ziyaretini yarıda keserek ülkesine dönmüş ve Kral başkanlığında düzenlenen yüksek seviyeli güvenlik toplantısında İŞİD'e karşı koalisyonun operasyonlarında daha fazla yer alma kararı alınmıştır. Kral ülkesinin İŞİD'e karşı "acımasız bir savaş" başlatacağını duyurmuş ve "Onları kendi topraklarında vuracağız" açıklaması yapmıştır. Ürdün yönetimi İŞİD'e karşı mücadelede tüm askeri seçenekleri masada tutma kararı almıştır.⁹ Bu kararlar sonrasında Ürdün savaş uçakları başta Rakka olmak üzere Suriye'de bulunan birçok İŞİD mevziisine hava saldırısı düzenlemiştir.¹⁰ Ürdün Dışişleri Bakanı Nasır Cude hava saldırılarının Irak'ı da kapsayacak şekilde genişletildiğini açıklamıştır.¹¹ İŞİD militanlarının Ürdün topraklarına geçmeye çalışabileceği düşüncesi ile Ürdün askerleri Irak sınırına yönlendirilmiş ve Irak sınırına bin asker konuşlandırmıştır.¹²

Ürdün IŞİD'e karşı bir başka hamle olarak, bir süredir hapiste olan Selefî akımının önde gelen isimlerinden Şeyh Ebu Muhammed Makdisi serbest bıraktı. Serbest kaldıktan sonra konuşan Makdisi, IŞİD'in yakarak öldürdüğü Ürdünlü pilotu kurtarmak için örgütle müzakere yürüttüğünü ancak sonuç alamadığını söyledi. Makdisi, Suriye'de El Kaide bağlantılı Nusra Cephesi ile çatışmaya giren IŞİD'e de sert eleştirilerde bulunmuştu. Selefî lider, "İslam'ın imajını zedelemekle" suçladığı IŞİD'in mensuplarına örgütten ayrılma çağrısı yapmıştı.¹³

Ürdün'de Müslüman Kardeşler yöneticilerinden Zeki Bani Raşid'e sosyal medyada Birleşik Arap Emirlikleri'ni (BAE) eleştirmekten 18 ay hapis cezası verildi. Raşid, BAE'yi Müslüman Kardeşler'i "terör örgütü" ilan etmesinden dolayı eleştirmişti. İnsan hakları aktivistleri Raşid'in tutuklanmasını protesto etmiş ve ifade özgürlüğünün ihlâli olarak değerlendirdiklerini olayın anayasaya da aykırı olduğunu belirtmişlerdi. BAE ile Ürdün yakın siyasi ilişkiler yürütürken, BAE aynı zamanda Ürdün'ün önemli finansal destekçilerinden biri konumundadır.¹⁴

Bölgede gerginlikler sürerken Financial Times Ürdün'ün sınırında güvenli bir alan yaratmak ve Suriye'nin güneyinde cihatçı grupların zaferini önlemek amacıyla bir tampon bölge kurmayı planladığını yazdı. Haberde planın hayata geçmesi durumunda, "bunun dört yıllık sivil savaşın başından bu yana isyancılar ve mülteciler için kurulan ilk tampon bölge olacağı" belirtildi.¹⁵ Ürdün'ün böyle bir hareket için uluslararası yetkiye ihtiyaç duyduğu ve yasal, lojistik ve siyasi sorunlar nedeniyle bu tarz planların şu an askıda olduğunu belirtilirken, böylesi tek taraflı bir kararın alınmasının kısa vadede pek olası görünmediğini belirtti. ABD'nin Türkiye'nin Suriye sınırında "güvenli bölge" kurma girişimlerine destek vermediğini gören Ürdün'ün kendi sınırlarında benzer bir bölge tesis etmesi çok olası görülmemektedir.¹⁶

Yaklaşık elli Yahudi yerleşimcinin İsrail Tarım Bakanı Uri Ariel eşliğinde Harem-i Şerif'te bulunan Mescid-i Aksa'ya girmesiyle başlayan gerilim Ürdün'de protesto edildi. Ürdün Hükümet Sözcüsü Muhammed Mumini'nin imzasını taşıyan yazılı açıklamada, İsrail askerlerinin Yahudi yerleşimcilerin eşliğinde Mescid-i Aksa'ya girmesi ve ardından yaşanan olaylara tepki gösterildi ve bu tür eylemleri kesinlikle kabul etmedikleri ifade edilerek "İsrail'in uluslararası kanunlara aykırı davranarak mevcut durumu değiştirme çabaları" konusunda uyarıda bulunuldu. Açıklamada ayrıca, İsrail hükümetinden provokasyonlara son vermesi ve kutsal mekanlara saldırıları engellemesi talep edildi.¹⁷ Ürdün Meclisinin üçüncü oturumunun açılışında konuşan Ürdün Kralı II. Abdullah, Filistin davasının yüksek ulusal çıkar olduğunu ve Ürdün'ün diploması ajandasındaki önceliğini koruduğunu belirterek, "Kudüs'ün dini, tarihi sorumluluğu Ürdün'ün emanetindedir. Çocuklarımız da bu emaneti taşıyacak ve orayı mevcut statükoyu değiştirmeye yönelik her türlü saldırı ve çabaya karşı koruyacaklar. Bizde bu şerefli görevi sürdüreceğiz" dedi.¹⁸

Ülkede yaşanan bir başka gelişme ise ABD Başkan adaylarından Donald Trump'ın Müslümanların ABD'ye girişine yasak getirilmesine yönelik açık-

lamalarına tepki olarak, Ürdünlü elli bir milletvekilinin, Donald Trump'ın Ürdün'e girişinin yasaklanması talebiyle Temsilciler Meclisi Başkanı Atif Taravne'ye dilekçe sunması olmuştur. Hükümete iletmek üzere parlamento-daki oturum sırasında Temsilciler Meclisi Başkanı'na dilekçe veren milletvekilleri, açıklamalarından dolayı Trump'ı kınayarak, "Hükümetten, bu ırkçı şahsın, Ürdün topraklarına girişinin yasaklanmasını talep ediyoruz" dedi. Milletvekilleri ayrıca Trump'ı kınayan tutumlarının ABD'nin Amman Büyükelçiliğine de iletilmesini istedi.¹⁹

Dış Gelişmeler

Bölge Ülkeleri ile İlişkiler

Suudi Arabistan Kralı Abdullah bin Abdulaziz Al Suud'un vefatı dolayısıyla Ürdün'de Kral II. Abdullah'ın emriyle ülke genelinde kırk gün yas ilan edildi. Ürdün Kralı Suud ailesine başsağlığı dileklerinde bulundu ve bu zor ve üzücü günde Suudi Arabistan yönetimi ile halkının yanında olduğu belirtildi. Kral, cenaze törenine katılmak için İsviçre'nin Davos kasabasında düzenlenen Dünya Ekonomi Forumu'nu yarıda kesti.²⁰ Yakın ilişkilerin bir başka göstergesi ise Ürdün'ün Suudi Arabistan liderliğinde, 34 ülkenin başta IŞİD olmak üzere tüm "terörist" gruplarla savaşmak amacıyla kurdukları "Teröre Karşı İslam İttifakı"nda yer alması olmuştur.²¹

Ürdün'ün Tel Aviv Büyükelçisi, İsrail'in Mescid-i Aksa'ya yönelik ihlalleri nedeniyle 5 Kasım'da istişare amacıyla ülkesine çağrılmıştı. İsrail'in Mescid-i Aksa'ya yönelik ihlallerini istişare amaçlı çağrılan Büyükelçisi Velid Ubeydat görevine geri döndü. Mescid-i Aksa'da son günlerde olumlu gelişmelerin yaşandığını savunan ve Aksa'da cuma namazı kılanların sayısının 65 bine ulaştığını aktaran Ürdün Hükümet Sözcüsü Muhammed Mumini, "Bu, son 10 yıl içerisinde görülmemiş bir rakam. Ürdün'ün, "Aksa'daki mevcut duruma saygı mesajı", genelde dünyaya, özelde ise İsrail'e ulaşmış oldu" değerlendirmesinde bulundu.²² Öte yandan İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu, Kesasibe'nin ölümü dolayısıyla Kral Abdullah'a taziye mesajı yolladı. Hamas da IŞİD'in Ürdünlü pilotu yakarak öldürmesini kınarken, yapılan yazılı açıklamada, "Hamas, bu çirkin suçu kınıyor. Ürdünlü pilot Kesasibe'nin yakılarak öldürmesini kınadığı gibi, İslam ümmetine yapılan her türlü saldırıyı da kınıyor" denildi.²³ İki ülke arasında kısa süreli bir gerginliğe yol açan bir başka gelişme ise İsrail'in, Ürdün'ün sahil kenti Akabe'nin karşısındaki, Eliot şehrinin Timna bölgesinde uluslararası bir havaalanı inşa etmeyi planlaması olmuştur. Ürdün hükümeti havalimanının yerinin kendi güvenliği açısından uygun olmadığını ve İsrail'in kendileri açısından stratejik bir yerde havalimanı inşa etmesinin kabul edilemeyeceğini söyleyerek, ülke güvenliğinin ve egemenliğinin söz konusu olduğunu savundu. İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun ofisinden yapılan yazılı açıklamada ise, "Timna yakınlarında uluslararası bir havalimanı inşa edilmesi, Ürdün Haşimi Krallığı'nın egemenliğini veya topraklarının güvenliğini hiçbir şekilde etkilemeyecektir" denildi.²⁴

Kesasibe'nin katledilmesinden sonra BAE, Ürdün'e destek amacıyla F-16 savaş uçaklarından oluşan bir filoyu göndereceğini açıkladı. BAE'nin bu girişi, "Kahraman şehit Muaz Kesasibe'de somutlaştığı üzere, bölgenin güvenlik ve istikrarı için büyük kayıplar veren, bu çerçevede önemli bir rol üstlenen Ürdün'e her alanda verdiği desteğin" göstergesi olarak değerlendirildi.²⁵

Kuveyt Emiri Şeyh Sabah, Ürdün'ün başkenti Amman'da Kral II. Abdullah ile bir araya geldi. Ürdün Kraliyet Divanı'ndan yapılan yazılı açıklamada, ikilinin, başta siyasi, ekonomik ve askeri olmak üzere çeşitli konularda iki ülke ilişkilerinin güçlendirilmesi konularını ele aldığı belirtildi. Bölgede yaşanan son gelişmelerin ele alındığı görüşmede, "başta güvenlik ve istikrarı tehdit eden radikalizm ve terör olmak üzere, bölge ülkelerinin karşı karşıya bulunduğu sorunların üstesinden gelmek için Arap ülkeleri arasında işbirliği ve koordinasyonun yoğunlaştırılmasının gerektiği" vurgulandı.²⁶

Ürdün, İran ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 5 daimi üyesi ABD, Rusya, Çin, İngiltere ve Fransa ile Almanya (P5+1) arasında varılan nükleer mutabakatı memnuniyetle karşılamıştır. Ürdün Hükümet Sözcüsü Muhammed Mumini, ülkesinin, bu konuda yapılan her anlaşmaya, bölgesel güvenlik ve istikrarın sağlanması çerçevesinden baktığını ifade ederek, nihai anlaşmanın imzalanmasını beklediklerini belirtti.²⁷

Yemen'deki olaylarla ilgili olarak Ürdün BM Güvenlik Konseyi üyelerine karar tasarısı sundu. Körfez ülkeleri tarafından hazırlanan tasarıda Husilerin silahlı eylemleri kınanmış ve bazı liderlere aralarında silah ambargosunun da yer aldığı yaptırım kararları alınması istenmiştir. Sorunun diplomatik şekilde çözülmesi de talep edilen tasarıda, ülkede insani yardıma muhtaç olan bölgelere acil yardım ulaştırılması çağrısı yapılmıştır.²⁸

Ürdün Kralı II. Abdullah, telefonla görüştüğü Irak Başbakanı Haydar İbadi'yi, Salahaddin kentinde IŞİD'e karşı elde ettikleri zaferlerinden dolayı tebrik etti. Kral Abdullah, teröre karşı mücadelesinden dolayı Irak'ı "tam desteklediğini" ifade etti. Kral ile İbadi'nin, telefon görüşmesinde, iki ülke arasındaki ilişkilerin yanı sıra Irak'taki siyasi ve güvenlik konularında yaşanan gelişmeler ile IŞİD'e karşı yürütülen operasyonların ele alındığı belirtildi.²⁹

Kral Abdullah'ın, ülkenin batısındaki Ölü Deniz'de başlayan Dünya Ekonomik Forumu çerçevesinde ülkede bulunan Mısır Cumhurbaşkanı Sisi ile basına kapalı görüşme gerçekleştirdi. Görüşmede iki ülke ilişkileri, bölgesel gelişmeler ve terörizme karşı savaşın ele alındığı aktarıldı, liderlerin, bölge istikrarına tehdit teşkil eden terörizme karşı savaşın gerekliliğini vurguladığı kaydedildi. Filistin meselesinin de ele alındığı görüşmede, Ürdün ve Mısır'ın uluslararası kararlar çerçevesinde iki devletli çözümün sağlanması için barış masasına dönülme çabalarının değerlendirildiği ifade edildi. Bölgedeki gelişmelere ilişkin, Kral II. Abdullah ve Sisi'nin, Suriye, Mısır, Irak, Libya ve Yemen'deki krizlerin, halkın güvenliğini ve toprak bütünlüğünü sağlayan siyasi çözüme kavuşturulması konusunda hemfikir oldukları vurgulandı.³⁰ Kudüs ve Batı Şeria'daki yaşanan gerginlikler üzerine Mısır Dışişleri Bakanı Samih Şükri, Ürdünlü mevkidaşı Nasır Cude ile telefonla görüştü.

Mısır Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Ahmed Ebu Zeyd, Şükri ve Cude'nin görüşme, olaylara karşı nasıl tutum sergilenmesi gerektiğini ve olayların siyasi ve güvenlik boyutunu değerlendirdiklerini kaydetti. Sözcü Ebu Zeyd, Dışişleri Bakanı Şükri'nin, Filistin ile İsrail tarafları arasındaki tehlikeli tırmanışı durdurmak ve Filistin halkına koruma sağlanmasının önemini vurgulamak için uluslararası ve bölgesel etkinliği olan taraflarla yoğun iletişim kurduğunu ifade etti.³¹

Kral II. Abdullah resmi temaslarda bulunmak üzere Ürdün'e gelen Hindistan Cumhurbaşkanı Mukherjee'yi başkent Amman'daki el-Hüseyni Sarayı'nda kabul etti. Kral ve Mukherjee terörizme karşı savaşta işbirliğinin artırılması ve uluslararası girişimlerin önemine dikkat çekti. Hindistan Cumhurbaşkanı Mukherjee Ürdün ile özellikle askeri, güvenlik ve ticari alanlarda işbirliğini artırmayı hedeflediklerini belirtti.³²

Tunus Cumhurbaşkanı Sıbsi, Ürdün Kralı II. Abdullah ile başkent Amman'da bir araya geldi. Sıbsi ile Kral II. Abdullah, ekonomik ve askeri alanlardaki ilişkilerin güçlendirilmesini ele aldı. Kral, askeri, güvenlik ve özel sektör gibi ihtiyaç duyduğu her alanda ülkesinin Tunus'a destek vereceğini ifade ederken, Sıbsi ise başta sığınmacı sorunu olmak üzere komşu ülke Libya'daki olaylar nedeniyle maruz kalınan zorluklara işaret etti ve Tunus'un reformlardaki deneyimini dile getirdi. Ortak yüksek komite çerçevesinde iki ülke arasındaki ekonomik işbirliğinin artırılması gerektiği ifade edilen görüşmede, Tunus ve Ürdün'deki yatırım fırsatlarının değerlendirilmesi için iş adamlarının yapacağı ziyaretin önemini vurgulandı. Görüşmede ayrıca, İsrail'in Batı Şeria ve Kudüs'teki ihlallerinin yanı sıra Suriye'deki son gelişmelerin de ele alındığı kaydedildi. Görüşmenin ardından iki liderin güvenlik, askeri ve sivil savunma alanlarında işbirliği anlaşmaları imzaladığı belirtildi.³³

Bölge Dışı Ülkeler ile İlişkiler

Fransa'da yaşanan Charlie Hebdo saldırısı ve diğer terör saldırılarının ardından Kral II. Abdullah, Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande'ın daveti üzerine saldırılara tepki amacıyla düzenlenecek "Terörü Telin ve Fransız Halkıyla Dayanışma Yürüyüşü" için bu ülkeye gitti. Başkent Paris'in en önemli sembollerinden Cumhuriyet Meydanı'nda yapılacak yürüyüşe, Fransa halkının yanı sıra çeşitli ülkelerden çok sayıda devlet adamı katıldı.³⁴

Ürdün Kralı II. Abdullah, Avrupa Parlamentosu'nda bir konuşma gerçekleştirdi. Kral, Avrupalıları İslam düşmanlığına karşı uyardığı konuşmasında, "Avrupa, İslamofobi konusunda küresel artışın durdurulmasına yardımcı olma çabasının en önemli ortağıdır" diye konuştu. İŞİD şiddetine karşı mücadelede birlik olma çağrısında bulunan Kral, Avrupa hükümetlerinin karşılıklı saygıyı ve kapsayıcı toplumu desteklemesi gerektiğini kaydetti. Müslüman göçünü eleştiren birçok üyenin de hazır bulunduğu parlamentoda konuşan Kral Abdullah "Diğer insanları, inançlarını ve görüşünü aşağılamak, ülkeleri ıleriye doğru götürmez" ifadelerini kullandı.³⁵

Ürdün Genelkurmay Başkanı Orgeneral Meşal ez-Zebn, ABD Hava Kuvvetleri Komutanı Korgeneral John Hesterman başkanlığındaki heyeti kabul etti. Ürdün ordusunun resmi internet sitesinde yayımlanan açıklamaya göre, Zebn ve Hesterman, iki ülkenin silahlı kuvvetleri arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi, işbirliği ve koordinasyon konularını ele aldı.³⁶ Bir başka ziyarette ise ABD Temsilciler Meclisi Başkanı John Boehner, Ürdün Kralı II. Abdullah ile bir araya geldi. Görüşmede, ekonomik ve siyasi konular başta olmak üzere ikili ilişkiler ile “terörle mücadele, radikal ideolojiler ve bölgede barışın sağlanması” başlığı altında bölgesel ve uluslararası meseleler ele alındı. “Dünya barışı ve istikrar için terörizm ve terör örgütleri tehlikesine karşı daha yoğun çalışılması gerektiğini” vurgulayan Kral Abdullah, Filistin meselesinin, Ortadoğu’daki çatışmaların merkez noktası olduğuna işaret ederek, iki devletli çözüm ve uluslararası meşru kararlar temelinde İsrail ile Filistin arasındaki müzakerelerin yeniden hayata geçirilmesi için uluslararası çabaların artırılması çağrısında bulundu. Boehner de ülkesinin, ekonomik problemler başta olmak üzere karşılaştığı zor şartlar altında bölgedeki çeşitli sorunlarla mücadele eden Ürdün’ü takdir ettiğini söyleyerek, “Ürdün’ün Ortadoğu’da barış ve istikrarın sağlanmasındaki rolünün önemli” olduğunu söyledi.³⁷

Ürdün, ABD öncülüğündeki Suriyeli muhaliflere askeri eğitim vermeyi öngören eğit-donat programının başladığını duyurdu. Hükümet Sözcüsü Muhammed Mumini, yaptığı açıklamada, ülkesinin terör örgütü IŞİD ile mücadele edecek Suriyeli muhaliflerin eğitilmesi programına başladığını belirtti. “Savaşımız Müslümanların terör ve radikalizmle savaşı” diyen Mumini, Ürdün’ün terörle mücadeledeki gayesinin, “halkın geleceğini ve İslam dinini savunmak” olduğunu ifade etti.³⁸

ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, Ürdün’e gerçekleştirdiği ziyarette Ürdün Kralı ile görüştü. Görüşmede Filistin’de yaşanan gelişmeler ve Suriye krizi ele alındı. Görüşme sonrasında ise, Mescid-i Aksa’nın koruyucusu konumundaki Ürdün ve İsrail’in birlikte hareket etmesi sonucu çıktı. Varılan anlaşmaya göre, caminin 24 saat izlendiği bir kamera sistemi kurulacak ve İsrail, Ürdün’ün Mescid-i Aksa üzerindeki rolünü yeniden kabul edecektir. Kerry, İsrail’in camideki ibadet kurallarını sürdüreceğini ve İsrail’le Ürdün’ün güvenliği artırmak üzere görüşmeler yapacağını söyledi.³⁹

Başkent Amman’da bir araya gelen Ürdün Dışişleri Bakanı Nasır Cude ile Kanada Dışişleri Bakanı Rob Nicholson, iki ülke arasındaki ilişkileri geliştirmenin yollarının yanı sıra Ortadoğu’daki gelişmeleri de ele aldı. Nicholson, 5 yılda tahsis edilmek üzere Ürdün’e 185 milyon Kanada Doları değerinde yardım tahsis ettiklerini belirtti. Ayrıca iki ülkenin dışişleri bakanları, Filistin ile İsrail arasında müzakerelerin yeniden başlatılması, Suriye’deki gelişmeler ile terörizme karşı mücadele konusunda sarf edilen çabaları da ele aldı.⁴⁰

Kanada, kalkınma konularında işbirliği yapmak üzere Ürdün ile mutabakat zaptı imzaladı. Mutabakat zaptı, Kanada’ya resmi bir ziyaret gerçekleştiren Ürdün Kralı II. Abdullah’ın beraberindeki Ürdün Dışişleri Bakanı Nasser Judeh ile Kanada Uluslararası Kalkınma Bakanı Christian Paradis arasında

imzalandı. Konuyla ilgili yapılan yazılı açıklamada Ürdün'ün Kanada tarafından uluslararası kalkınma yardımı için odak ülke olarak teyit edildiği hatırlatılarak, bununla çocuklar ve gençler için daha iyi bir gelecek sağlamak ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin teşvik edilmesinin amaçlandığı duyuruldu. İki ülke arasındaki işbirliğinin, genç ve hızlı büyüyen Ürdün nüfusu için eğitim ve istihdam olanaklarını artıracacağı, yoksulluğu azaltacağı ve özel sektörün rekabet gücünü artırmasına yardımcı olacağı ifade edilen açıklamada, Kanada'nın Suriye'deki krize Ürdün'ün tepkisini desteklediği bildirildi.⁴¹

Ürdün Kralı II. Abdullah temaslarda bulunmak üzere Rusya'nın başkenti Moskova'ya gitti. Kremlin Sarayı'nda Putin ile görüşen Kral, Rusya ve Ürdün arasında güçlü ilişkiler bulunduğunu söyledi. Kral, görüşmenin Ortadoğu'daki gelişmeler ve İsrail-Filistin ilişkileri gibi konuların değerlendirmesi adına önemli olduğunu dile getirirken, ayrıca Rusya'nın Ortadoğu'daki güncel sorunların çözümünde "hayati rol" oynadığını belirtti. Rusya Devlet Başkanı Putin, iki ülke hükümetinin ilişkileri geliştirmek adına temas halinde olduğunu ifade ederek, görüşmenin bu temasları geliştirmek namına önem taşıdığını ifade etti.⁴² Rusya tarafından gerçekleştirilen ziyarette ise Rusya Parlamentosu'nun üst kanadı Federasyon Konseyi Başkanı Valentina Matviyenko, Ürdün'de Kral II. Abdullah ile görüştü. Görüşmede, iki ülke arasında ekonomik ilişkilerin yanı sıra bölgeye ilişkin meselelere değinildiği ifade edildi. Matviyenko'nun, görüşme sırasında "çete" olarak nitelendirdiği IŞİD'in bölge ve dünya için bir tehdit oluşturduğunu, uluslararası toplumun bu örgütle mücadelede işbirliği içinde olması gerektiğini vurguladığı kaydedildi. Görüşmede Kral II. Abdullah'ın ise iki ülkenin çeşitli alanlardaki kuvvetli ilişkilerinin güçlendirilmesine dikkati çektiği, ayrıca dünyada barış ile istikrarı tehdit eden terör ve aşırılıkla mücadelede uluslararası ve bölgesel desteğin gerekliliğine değindiği bildirildi. Açıklamada, görüşmede ekim ayında enerji ve ulaşım başta olmak üzere önemli projelerine ilişkin toplantı yapılmasının yanı sıra terör ve aşırılıkla mücadele çalışmalarının ele alındığı kaydedildi.⁴³

Ürdün Kralı II. Abdullah Avrupa turu kapsamında, Kosova'ya gerçekleştirdiği ziyarette Devlet Başkanı Atifete Jahjaga ile görüştü. Kosova Cumhurbaşkanlığı Ofisi'nde yapılan görüşmede, iki ülke arasındaki ilişkilerin ilerletilmesinin yanı sıra teröre karşı mücadele ana gündem maddesini teşkil etti. Kosova'nın özgürlüğe kavuşmasından bu yana birçok alanda önemli mesafe kat ettiğini belirten Kral, dinler arası hoşgörünün hüküm sürmesi açısından Kosova'nın örnek ülke olduğunu vurgulayarak, teröre karşı ortak mücadele edilmesinin zorunluğuna da vurgu yaptı.⁴⁴

Kosova'nın ardından resmi ziyaret için Viyana'ya gelen Ürdün Kralı II. Abdullah Avusturya Cumhurbaşkanı Heinz Fischer ile görüşme gerçekleştirdi. Görüşmenin ardından Fischer, iki ülke arasındaki ilişkilerinin yanı sıra küresel terör ve sığınmacılar sorununu ele aldıklarını söyledi. Kral II. Abdullah ise Ortadoğu'da ve dünyanın herhangi bir yerinde ortaya çıkan sorunların bütün dünyayı etkisi altına aldığını söyledi. Dünyanın küresel terör tehdidi ile karşı karşıya olduğunu kaydeden Abdullah, küresel terör tehdidine karşı küresel işbirliğinin gerekli olduğunu dile getirdi.⁴⁵

Türkiye ile İlişkiler

Resmi ziyarette bulunmak üzere Davos'ta bulunan Başbakan Ahmet Davutoğlu, Ürdün Kralı II. Abdullah ile Türkiye ile Ürdün arasındaki siyasi, ekonomik ilişkilerin ve bölge sorunlarının ele alındığı bir görüşme gerçekleştirdi. Görüşmede Başbakan Ahmet Davutoğlu'na Maliye Bakanı Mehmet Şimşek, Avrupa Birliği Bakanı Volkan Bozkır da eşlik etti.⁴⁶

Suriye'de uçağının düşmesi sonucu IŞİD tarafından esir alınan 26 yaşındaki Ürdünlü pilot Muaz Kesasibe'nin ailesi, Türkiye'nin Amman'daki büyükelçiliğine bir mektup yazarak, Türkiye'nin soruna ciddi bir şekilde müdahale etmesini ve IŞİD ile sürdürülen müzakerelerde rol oynayarak, oğullarının serbest bırakılmasını sağlamaları için yardım etmelerini istedi.⁴⁷ IŞİD'in, Ürdünlü pilotu diri diri yakmasının ardından Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Ürdün Kralı'nı arayarak derin üzüntü duyduğunu ilettiler. Erdoğan, teröre karşı ortak mücadelenin gerekliliğini vurguladı.⁴⁸ Cumhurbaşkanı Erdoğan Kral II. Abdullah ile yaptığı telefon görüşmesinde, Suriye'deki kaosu Türkiye'nin yanı sıra Ürdün'ü de olumsuz etkilediğine işaret etti ve Türkiye olarak BM şartının 51. maddesi uyarınca meşru müdafaa hakkını kullanmak suretiyle 24 Temmuz'da Suriye içindeki belirli IŞİD unsurlarını vurduklarını anlattı. Türkiye'nin güvenliğini Ürdün'ün güvenliği olarak telakki ettiklerini söyleyen Kral ise son günlerdeki PKK terörü nedeniyle asker ve polislerin hayatlarını kaybetmelerinden derin üzüntü duyduğunu belirterek, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın şahsında tüm Türkiye halkına taziyelerini ilettiler. Görüşme sırasında Kral, IŞİD de dahil olmak üzere terörizmin her türüne karşı verilen mücadelede Türkiye'ye desteklerinin tam olduğunu da kaydetti.⁴⁹

Ürdün'e gerçekleştirilen ziyaretlerle iki ülke arasındaki bağlar kuvvetlendirilmiştir. Milli Eğitim Bakanı Nabi Avcı, Ürdün Eğitim Bakanı Muhammed Taneybet ve Yüksek Öğrenim ve Bilimsel Araştırmalar Bakanı Emin Mahmud ile biraraya geldi. Buluşmada iki ülke arasındaki eğitim ilişkilerine değinildi. Ayrıca Türkiye'de seçim dönemi olmasına rağmen Ahmet Davutoğlu'nun Avcı'yı Ürdün'e göndermesi Ürdün tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.⁵⁰ Türkiye Sanayici İş Kadınları ve İş Adamları Konfederasyonu Genel Başkanı Nezaket Emine Atasoy ve Ürdün Hükümeti Yatırım Kurulu Başkanı Muntasır Ukla arasında yapılan görüşmede Türkiye ile Ürdün arasında iki ülke yatırımcılarına kolaylık sağlayan ve birçok sektörde vergi muafiyeti getiren geniş çaplı uluslararası ticaret antlaşmaları yapılması kararı verildi.⁵¹

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, İsrail'in Kudüs'te Müslümanlara yönelik ihlalleriyle ilgili olarak Ürdün Kralı II. Abdullah ile bir telefon görüşmesi yaptı. Cumhurbaşkanı Erdoğan, uluslararası toplumun bu hususta harekete geçirilmesi için İslam İşbirliği Teşkilatı üyesi ülkelerin ortak çaba sarf etmesi gerektiğini vurguladı. Ürdün Kralı II. Abdullah da Cumhurbaşkanı Erdoğan'a konuya ilişkin çabalarından dolayı teşekkür ederek, İsrail'in Harem-i Şerif'te yaptıklarının kabul edilemez olduğunu belirtti.⁵²

Ürdün'den 1 Kasım seçimleri sonrasında AK Partiye olumlu mesajlar gelmekle birlikte seçim sonuçları dolayısıyla Erdoğan ve Davutoğlu tebrik edilmiş ve "AK Parti'nin başarısı, Arap ümmeti ve Arap dünyasındaki ılımlı kesim yönündeki dengenin başarısıdır. Aynı zamanda Erdoğan ve Davutoğlu liderliğindeki Türkiye ile ilişkileri sürdürme fırsattır. Türkiye ve Ürdün arasında büyük bir yakınlaşma olduğuna inanıyoruz. Başarı, ilişkileri ve bu eksenin korumak için bir fırsattır" şeklinde ifadeler kullanılmıştır.⁵³

Ekonomik Gelişmeler

Dünya Ekonomik Forumu, 58 ülkeden yaklaşık 900 siyasetçi ve işadammın katılımıyla Ürdün'de gerçekleştirildi. Forumun açılışında konuşan Ürdün Kralı II. Abdullah, bölgedeki sorunların, gelişmelerinin önünde engel olmasını istemediklerini belirtti. Ürdün'ün coğrafi olarak küçük olmasına karşın eşsiz yatırım fırsatları sunduğunu ifade eden Abdullah, 10 yıl içinde kamu ve özel sektör işbirliğiyle 18 milyar dolarlık yatırımı hayata geçirmeyi hedeflediklerini söyledi.⁵⁴

Ürdün ve Rusya, Ürdün'de nükleer santral inşa edilmesi için 10 milyar dolarlık anlaşma imzaladı. Başkent Amman'da imzalanan anlaşmaya Ürdün hükümeti adına Ürdün Atom Enerjisi Komisyonu Başkanı Halid Tukan ve Rusya hükümeti adına devlet şirketi Rosatom'un Başkanı Serghei Kiriyenko imza koydu. Buna göre, 1000 megavat kapasiteli nükleer santral inşa edileceği, maliyetin yüzde 50,1'inin Ürdün tarafından, yüzde 49,9'unun ise Rusya tarafından karşılanacağı kaydedildi. Ayrıca Ürdün Atom Enerji Komisyonu Başkanı Tukan, anlaşmada kurulacak nükleer santralin hukuki ve siyasi prensiplerinin belirlendiğini dile getirdi.⁵⁵

Hindistan Cumhurbaşkanı Pranab Mukherjee'nin Ürdün ziyareti sırasında Ürdün Fosfor Şirketi ile Hindistan Ziraat Birliği'nin ortak girişimiyle Ürdün-Hindistan Gübre Şirketi tarafından ülkenin güneyindeki Eş-Şeyyidiyye bölgesinde dünyanın en büyük fosforik asit üretiminin yapılmasını hedefleyen 860 milyon dolarlık ortak proje için mutabakat zaptının imzaladığı bildirildi.⁵⁶

Avrupa Birliği, Cezayir, Fas, Lübnan ve Ürdün'e toplam 365,5 milyon avroluk destek vereceğini açıkladı. Avrupa Birliği Komisyonu'ndan yapılan açıklamaya göre, 365,5 milyon avronun 237 milyonu bu dört ülkedeki özel sektörü desteklemek için kullanılacak. Bu fonla, yeni iş fırsatları sağlanacak, mesleki eğitim verilecek, mikro, küçük ve orta ölçekli işletmeler güçlendirilecek. 100 milyon avro, sağlık hizmetleri, fakirlikle mücadele gibi alanlarda halkın yaşam koşullarını iyileştirmek için kullanılacak. Fondan, Cezayir 25 milyon, Fas 180,5 milyon, Lübnan 25 milyon ve Ürdün 135 milyon avro alacak. Komisyonun, Komşuluk Politikası ve Genişleme Müzakerelerinden Sorumlu üyesi Johannes Hahn, yaptığı yazılı açıklamada paketin, yeni iş imkânları oluşturarak, büyümeyi teşvik ederek ve yaşam standartlarını yükselterek, bu ülkelerdeki halklara doğrudan fayda sağlayacağını belirtti.⁵⁷

Sonuç

Ortadoğu'nun bir küçük ülkesi⁵⁸ olarak Ürdün 2015 yılını yoğun bir şekilde geçirmiştir diyebiliriz. Gerek IŞİD'in bölgede sebep olduğu sorunlar, gerek İsrail-Filistin gerginliği Ürdün'de politik gündemi yıl boyunca meşgul etmiştir. Yaşanan problemlere çözüm bulmak amacıyla birçok bölge içi ve bölge dışı devletle görüşmeler yapılsa da sorunlara kalıcı çözümler getirilememiş yalnızca gerginlikleri yatıştırıcı önlemler alınmıştır. Bu durum ise Ürdün'ün ilerleyen yıllarda yine benzer sorunlarla karşılaşmasına sebep olacaktır.

Ürdün'ün coğrafi konumu bu ülkeyi direkt olarak sorunlu bölgelerle yüzleşmek zorunda bırakmıştır. IŞİD, mülteciler sorunu, İsrail-Filistin meselesi Ürdün'ün karşılaştığı başlıca sorunlardır. Ürdün hem siyasi olarak hem de ekonomik olarak bu sorunlarla tek başına baş edebilecek bir ülke olmadığına dış desteğe fazlasıyla ihtiyaç duymuştur. Bu yıl içinde yaşanan yoğun diplomatik ajanda bunun bir göstergesi olmuştur. Görüşmelerden sonra yapılan açıklamalara bakıldığında genel olarak askeri, ekonomik yardımlar ve bölge sorunlarında birlikte hareket etmek gibi kavramların sıkça kullanılması Ürdün'ün bölgede destek arayışını gözler önüne sermiştir.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Geçici üyesi olarak Ürdün pek etkili olamasa da bölge sorunlarını gündeme getirmeye çalışmıştır. Böylece karşısına çıkan problemleri uluslararası alanda gündeme getirme şansı bulmuştur.⁵⁹

Kronoloji

- **11 Ocak:** Kral II. Abdullah Paris'te yaşanan terör saldırılarını protesto etmek için düzenlenen yürüyüşe katıldı.
- **22 Ocak:** Başbakan Ahmet Davutoğlu, Ürdün Kralı II. Abdullah ile Davos'ta görüştü. Görüşmede, Türkiye ile Ürdün arasındaki siyasi, ekonomik ilişkileri ve bölge sorunları ele alındı.
- **2 Şubat:** Ürdün'ün Mescid-i Aksa'da yaşanan gerginlikleri istişare etmek için geri çağırıldığı İsrail büyükelçisi görevine döndü.
- **3 Şubat:** Ürdünlü pilot Muaz Kesasibe'nin diri diri yakıldığını gösteren video yayımlandı. Video Ürdün'de infiale sebep olurken, Ürdün IŞİD'e karşı tavrını sertleştireceğini açıkladı.
- **10 Mart:** Kral II. Abdullah Avrupa Parlamentosu'nda İslamofobi'nin durdurulmasında Avrupa'nın önemini vurgulayan bir konuşma yaptı.
- **29 Mart:** ABD Temsilciler Meclisi Başkanı John Boehner, Ürdün Kralı II. Abdullah ile bir araya geldi. Görüşmede, ekonomik ve siyasi konular başta olmak üzere ikili ilişkiler ile "terörle mücadele, radikal ideolojiler ve bölgede barışın sağlanması" başlığı altında bölgesel ve uluslararası meseleler ele alındı.
- **7 Mayıs:** Ürdün, ABD öncülüğündeki Suriyeli muhaliflere askeri eğitim vermeyi öngören eğit-donat programının başladığını duyurdu.
- **22 Mayıs:** 58 ülkeden yaklaşık 900 siyasetçi ve işadammın katılımıyla Dünya Ekonomik Forumu Ürdün'de gerçekleştirildi.
- **22 Mayıs:** Kral II. Abdullah Sisi ile görüştü. Görüşmede iki ülke ilişkileri, bölgesel gelişmeler ve terörizme karşı savaş ele alındı.
- **26 Ağustos:** Ürdün Kralı II. Abdullah Moskova'da Putin ile görüştü. Putin ile görüşen Kral, Rusya ve Ürdün arasında güçlü ilişkiler bulunduğunu söyledi.
- **24 Ekim:** ABD Dışişleri Bakanı John Kerry'nin Ürdün ziyaretiyle birlikte Mescid-i Aksa'daki gerginliğin yatıştırılması konusunda İsrail ve Ürdün arasında anlaşmaya varıldığı açıklandı.
- **27 Ekim:** AB içinde Ürdün'ün de bulunduğu dört ülkeye 365,5 milyon avroluk yardım yapacağını açıkladı.
- **17-18 Kasım:** Kral II. Abdullah Avrupa seyahati kapsamında Avusturya ve Kosova'yı ziyaret etti. Her iki ülke liderleriyle yapılan görüşmelerde ülkeler arasındaki ilişkilerinin yanı sıra küresel terör ve sığınmacılar sorunları ele alındı.
- **16 Aralık:** Ürdün, Suudi Arabistan liderliğinde "Teröre Karşı İslam İttifakı" adıyla kurulan koalisiyona katıldı.

Notlar

- 1 "DEAŞ Japon gazeteci ve Ürdünlü pilotu öldürecek", Sabah, 22 Ocak 2015.
- 2 "Pilotun ailesi Türkiye'den arabuluculuk istedi", Aljazeera, 28 Ocak 2015.
- 3 "Ürdün'de protestoculara müdahale", Aljazeera, 28 Ocak 2015.
- 4 "Ürdün IŞİD'den "kanıt" istedi", Aljazeera, 29 Ocak 2015.
- 5 "Ürdün, pilot için IŞİD'le rehine takasına hazır", BBC Türkçe, 1 Şubat 2015.
- 6 "Ürdün'de öfke büyük", Dünya Bülteni, 3 Şubat 2015.
- 7 "Pilotun ölümü Ürdün'ü böldü", Aljazeera, 5 Şubat 2015.
- 8 "Ürdün idam misillemelerini gerçekleştirdi", Sabah, 4 Şubat 2015.
- 9 "Ürdün koalisyona desteğini artıracak", Aljazeera, 4 Şubat 2015.
- 10 "Ürdün Suriye'deki IŞİD mevzilerini vurdu", İHA, 5 Şubat 2015.
- 11 "Ürdün'den IŞİD'e: Bu daha başlangıç", BBC Türkçe, 6 Şubat 2015.
- 12 "Ürdün sınıra bin asker yığıyor", Sabah, 10 Şubat 2015.
- 13 "Ürdün Makdisi'yi serbest bıraktı", Aljazeera, 6 Şubat 2015.
- 14 "Ürdün'de İhvan üyesine hapis", Aljazeera, 15 Şubat 2015.
- 15 "Ürdün'den Suriye'nin güneyinde tampon bölge planı", BBC Türkçe, 30 Haziran 2015.
- 16 "Ürdün Suriye sınırına "güvenli bölge" kuracak mı?", Al Monitor, 21 Ağustos 2015.
- 17 "İsrail'in Mescid-i Aksa'ya yönelik saldırıları Ürdün'de protesto edildi", TRT Haber, 14 Eylül 2015.
- 18 "Kudüs, Ürdün'ün emanetindedir", TRT Haber, 15 Kasım 2015.
- 19 "Ürdünlü milletvekillerinden "Trump'ın ülkeye girişi yasaklansın" talebi", AA, 13 Aralık 2015.
- 20 "Kral Abdullah'ın vefatı dolayısıyla Ürdün'de 40 gün yas", TRT Haber, 23 Ocak 2015.
- 21 "Suudi Arabistan öncülüğünde teröre karşı İslam ittifakı", Hürriyet, 16 Aralık 2015.
- 22 "Ürdün'ün İsrail Büyükelçisi görevine dönüyor", TRT Haber, 2 Şubat 2015.
- 23 "Ürdün Kralı'ndan IŞİD'e sert mesaj", Hürriyet, 5 Şubat 2015.
- 24 "Ürdün ile İsrail arasında gerginlik", Aljazeera, 14 Nisan 2015.
- 25 "Arap Emirlikleri'nden Ürdün'e F-16 desteği", Radikal, 8 Şubat 2015.
- 26 "Kuveyt Emiri Sabah, Kral Abdullah ile görüştü", TRT Haber, 24 Şubat 2015.
- 27 "Ürdün, nükleer uzlaşıdan memnun", TRT Avaz, 6 Nisan 2015.
- 28 "Ürdün, Yemen için BMGK'ya karar tasarısı sundu", TRT Haber, 7 Nisan 2015.
- 29 "Ürdün'den Irak'a DAİŞ desteği", TRT Haber, 8 Nisan 2015.
- 30 "Kral Abdullah Sisi ile görüştü", Mısır Bülteni, 22 Mayıs 2015.
- 31 "Ürdün ve Mısır Mescid-i Aksa'ya yönelik ihlalleri görüştü", TRT Haber, 9 Ekim 2015.
- 32 "Mukherjee, Ürdün Kralı Abdullah ile bir araya geldi", TRT Haber, 11 Ekim 2015.
- 33 "Sıbsi, Ürdün Kralı 2. Abdullah ile görüştü", TRT Haber, 21 Ekim 2015.
- 34 "Ürdün Kralı Abdullah Paris'te", TRT Haber, 11 Ocak 2015.
- 35 "Kral Abdullah: Avrupa, İslamofobi'nin durmasında önemli" İHA, 10 Mart 2015.
- 36 "ABD Hava Kuvvetleri Komutanı Hesterman, Ürdün'de", TRT Haber, 13 Mart 2015.
- 37 "Ürdün Kralı Abdullah, Boehner'i kabul etti", TRT Haber, 29 Mart 2015.
- 38 "Eğit-donat Ürdün'de başladı", AA, 7 Mayıs 2015.

- 39 "İsrail ve Ürdün Harem'üş Şerif için anlaştı", Dünya Bülteni, 24 Ekim 2015.
- 40 "Kanada'dan Ürdün'e yardım", TRT Haber, 6 Mart 2015.
- 41 "Kanada ile Ürdün mutabakat zaptını imzaladı", TRT Haber, 30 Nisan 2015.
- 42 "Putin, Ürdün Kralı 2. Abdullah'la görüştü", TRT Haber, 26 Ağustos 2015.
- 43 "Rusya Fedarasyon Konseyi Başkanı Matviyenko'nun Ürdün ziyareti", Timeturk, 06 Ekim 2015.
- 44 "Ürdün Kralı Abdullah Kosova'da resmi törenle karşılandı", İHA, 17 Kasım 2015.
- 45 "Ürdün Kralı'ndan terörle mücadele çağırısı", İHA, 18 Kasım 2015.
- 46 "Başbakan Davutoğlu Ürdün Kralı ile görüştü", TRT Haber, 22 Ocak 2015.
- 47 "Ürdün'de protestoculara müdahale", Aljazeera, 28 Ocak 2015.
- 48 "Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Ürdün Kralı'na başsağlığı", NTV, 5 Şubat 2015.
- 49 "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Ürdün Kralı ile telefonda görüştü", İHA, 28 Temmuz 2015.
- 50 "Bakan Avcı'dan Ürdün ziyareti", TRT Haber, 18 Şubat 2015.
- 51 "Ürdün Krallığı ile Türkiye arasında yatırım antlaşması yapılacak", Hürriyet, 10 Nisan 2015.
- 52 "Erdoğan'dan o isme Mescid-i Aksa telefonu", İHA, 17 Eylül 2015.
- 53 "Dünyada 1 Kasım seçiminin yankıları", Bugün, 2 Kasım 2015.
- 54 "Dünya Ekonomik Forumu Ürdün'de başladı", Beyaz Gazete, 22 Mayıs 2015.
- 55 "Ürdün'ün ilk nükleer santralini Rusya inşa edecek", Aljazeera, 25 Mart 2015.
- 56 "Mukherjee, Ürdün Kralı Abdullah ile bir araya geldi", TRT Haber, 11 Ekim 2015.
- 57 "AB dört ülkeye vereceği destek paketini açıkladı", TRT Haber, 27 Ekim 2015.
- 58 Nuri Yeşilyurt, "Ürdün'ün Bölgesel Konumu: Küçük Devlet Kavramı Çerçevesinde Bir İnceleme", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 2015, Cilt 70, No:2, s.377-401.
- 59 "Ürdün BMGK'ya Karar Tasarısı sundu", TRT Haber, 7 Nisan 2015.